

İSRAİL SİYASETİNDE KORONAVİRÜS ETKİSİ

Kadriye Sınmaz

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Sınmaz, Kadriye. "İsrail Siyasetinde Koronavirüs Etkisi", İNSAMER, 15.04.2020.

 Analiz

Neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını, insanları daha önce tecrübe etmedikleri durumlarla karşı karşıya getirirken devletleri de ekonomik, siyasi ve toplumsal açıdan oldukça zorlu bir sürece soktu. Avrupalı devletler tarafından 2. Dünya Savaşı'ndan sonra karşılaşılan en büyük felaket olarak değerlendirilen bu olağanüstü süreçten bir grup ülke büyük bir yıkıma uğramış şekilde çıkacakken diğer bir grup ülke nispeten daha az zararla çıkacak görünüyor. Her alanda bu süreci yönetmedeki başarı düzeyinin, Covid-19 sonrası dönemde uluslararası sistem dengelerinde belirleyici bir etmen olacağı değerlendiriliyor. Pandemi, tüm dünya halklarını büyük bir sınavdan geçirirken İsrail de bu süreçten payına düşeni aldı ve İsrail'deki siyasi krizde koronavirüs etkisi görülmeye başlandı. İsrail'de salgın öncesinde ne olmuştu?

Kasım 2018'de Savunma Bakanı Avigdor Liberman ve Başbakan Netanyahu arasında yaşanan kriz sonrasında Liberman'ın partisini koalisyonundan çekmesi, erken seçimi gündeme getirmiş ve İsrail, 9 Nisan 2019'da genel seçime gitmişti. En uzun süre başbakanlık koltuğunun sahibi olma rekorunu zorlayan Likud Partisi lideri Netanyahu'nun rakibi, 2014 yılında Gazze'ye gerçekleştirilen ve 2.000'den fazla Filistinlinin hayatını kaybettiği kanlı saldırı sırasında genelkurmay başkanı olan Benny Gantz'dı.

Gantz; Yair Lapid, Moshe Ya'alon ve Gabi Ashkenazi gibi İsrail siyasetinin solunda yer alan isimleri Mavi-Beyaz İttifakı altında toplayarak yürüttüğü dinamik seçim kampanyası neticesinde önemli bir başarı elde etti. Seçimde 35 sandalye kazanarak Likud'la birlikte parlamentoda en fazla milletvekiline

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

sahip grup oldu. Fakat hükümetin kurulamaması Eylül 2019'da ve Mart 2020'de seçimin tekrarlanmasını gerektirdi. 120 sandalyeli İsrail parlamentosu Knesset'te 61 sandalye ile hükümet kurulabilmekte ancak hiçbir parti tek başına bu sayıya ulaşamadığından birçok partinin dâhil olduğu koalisyon hükümetleri kurulmakta.

Küresel sistemde artan siyasal kutuplaşma eğiliminin etkisi ve iç siyasette ön plana çıkan farklı siyasi aktörlerin uzlaşma zeminine yanaşmamaları, ilk iki seçimde İsrail'de koalisyon kurulamaması sonucunu doğurdu. Hükümeti kurmak için yeterli sayıya ulaşamayan sağ ve sol bloktaki partilerin karşılıklı sert ve kesin söylemlerle diyalog kanallarını tıkaması ve kilit bir rol oynayan Liberman'ın ultra-ortodoks Yahudilere tanınan ayrıcalıkların kaldırılması ile ilgili taleplerinin sağ kanattaki partiler tarafından reddedilmesi, İsrail'de bir sene içerisinde üç seçim yapılmasına neden oldu. Aynı sorunların devam ettiği bir ortamda üçüncü seçime gidilirken İsrail siyasetine belirsizlik hâkimdi ve henüz seçim yapılmadan "Dördüncü seçime gidilir mi?" sorusu akıllara geliyordu. İşte tam da bu noktada koronavirüs gündemi, tartışmaları farklı bir boyuta taşıdı.

Koronavirüs gündeminin gölgesinde gerçekleştirilen seçimler akabinde Netanyahu liderliğindeki geçiş hükümeti salgına karşı sıkı tedbir kararları almaya başladı. Başlangıçta sadece Çin'den gelen yolculara uygulanan zorunlu karantina, 4 Mart'tan itibaren Avrupa'dan gelenlere, 12 Mart'tan sonra da İsrail'e giriş yapan herkese uygulanmaya başlandı. Dünyanın farklı ülkelerindeki uygulamalara benzer şekilde sokağa çıkışlara kısıtlama, toplu programları yasaklama gibi bir dizi tedbir hayata geçirildi. Yaklaşık 9 milyon nüfuslu İsrail'de 15 Nisan itibarıyla tespit edilen vaka sayısı 12.046, Covid-19 sebebiyle hayatını kaybedenlerin sayısı 123 olarak açıklandı.¹

Pandemi gündemi, cumhurbaşkanının hükümeti kurma görevini verdiği Gantz üzerinde ciddi bir baskı oluşturdu. Gantz'ın önünde ya Ortak Arap Listesi ile bir koalisyon kurmak ya Netanyahu ile birlik hükümeti kurmak ya da

koalisyon kuramarak İsrail'i dördüncü seçime götürmek şeklinde üç seçenek bulunuyordu. İlk seçenek hem Mavi-Beyaz İttifakı içerisinde hem de halkın önemli bir kesiminden tepki çekeceği için Gantz'ın siyasi kariyeri açısından tehlikeli bir adımdı. Seçim gündeminden yorgun düşen halkın salgınla birlikte siyasi istikrara duyduğu istek, Gantz için Netanyahu'nun birlik hükümeti kurma çağrısına olumsuz cevap vermeyi imkânsız hâle getirdi.

Gantz'ın hükümet kurma görev süreci devam ederken Knesset başkanlığı için adaylığını koyması, İsrail siyasetinde şok etkisi yarattı. Adaylığı, Netanyahu ile birlik hükümetine yeşil ışık şeklinde değerlendirildiği için, Yair Lapid'in partisi Yesh Atid ve Moşe Ya'alon'un partisi Telem, Mavi-Beyaz İttifakı'ndan ayrıldı. Böylece ittifakın parlamentodaki milletvekili sayısı 33'ten 17'ye düştü. Meclis başkanı Gantz ve Netanyahu arasında, ilk bir buçuk yılda Netanyahu'nun ikinci dönemde Gantz'ın başbakanlık yapacağı, bakanlıkların eşit sayıda paylaşılacağı birlik hükümeti kurulması üzerine görüşmeler sürüyor. 1996'dan bu yana en yüksek oyu alarak hükümet kurmaya bu denli yaklaşan merkez solun dağıldığı son durumda Gantz, bir grup tarafından sol eğilimli seçmene ihanet etmekle suçlanırken başka bir grup tarafından da seçim öncesinde vurguladığı "Önce İsrail" vaadine uyduğu ve "tam bir lider gibi davrandığı" için takdir topluyor.

Gelinen noktada Netanyahu'nun mevcut olağanüstü durumdan en kazançlı çıkan isim olduğu söylenebilir. Hakkında açılan üç farklı soruşturma sebebiyle mart ayında hâkim karşısına çıkacak olan Netanyahu, davanın mayıs ayına ertelenmesiyle bir süreliğine rahat nefes aldı. Diğer taraftan bu olağanüstü durumda alacağı doğru kararların hanesine her zamankinden

*Gelinen
noktada
Netanyahu'nun
mevcut
olağanüstü
durumdan en
kazançlı çıkan
isim olduğu
söylenebilir.*

daha büyük bir kâr olarak kaydedileceğine de şüphe yok. Zira Gantz’la birlik hükümeti kurulması hâlinde, başbakanlığını en az 1,5 yıl daha sürdürme fırsatına kavuşmuş olacak.

İttifakın bileşenlerinin dağılmasıyla meclisteki temsiliyeti azalsa ve bir grup seçmenin tepkisine maruz kalsa da Gantz’ın İsrail siyasetinin geleceğinde önemli bir aktör olacağı anlaşılıyor. Her ne kadar Netanyahu bu süreçten en kazançlı çıkan taraf olarak değerlendirilse de henüz son sözü söylemek için erken. Zira yolsuzlukla ilgili dava ileri bir tarihte de olsa görülecek ve buradan çıkacak karar muhakkak ki Netanyahu’nun siyasi kariyerine etki edecek. Ayrıca koronavirüs salgını döneminde alacağı doğru kararların Netanyahu’nun “sorumlu lider” imajını destekleyeceği, yanlış kararların ise büyük tepkilere yol açacağı değerlendirmeleri de yapıyor.

İsrail’de birlik hükümeti kurulması, salgın döneminde karar alma mekanizmasını hızlandırmanın yanı sıra bazı hayati kararların alınmasını da sağlayabilir. Netanyahu ve Gantz’ın Kudüs’ün İsrail’in başkenti olması, yerleşim birimlerinin arttırılması, Ürdün Vadisi’nin ilhak edilmesi, “Yüzyılın Anlaşması” planının hayata geçirilmesi gibi konularda yakın görüşlere sahip oldukları biliniyor. Dolayısıyla İsrail’deki siyasi krizin çözülmesi, hâlihazırda uluslararası hukuka aykırı bir şekilde süren fiilî işgali genişletme ve uluslararası kamuoyunda meşrulaştırma girişimlerini hızlandıracak ve Filistinliler açısından daha zorlu bir mücadele dönemini beraberinde getirecek. Bilhassa Trump döneminde ABD’nin İsrail’e verdiği koşulsuz destek, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler’in İsrail’in hukuksuzluklarına karşı ciddi bir tepki ortaya koymaması ve “İran ortak düşmanlığı” paydasında Körfez ülkelerinin İsrail’le iş birliği yapması, Filistinlileri yalnızlaştırarak mücadeleyi zorlaştıran ana unsurlar olarak dikkat çekiyor.

Pandemi Döneminde Ultra-Ortodoks Yahudilere Yönelik Artan Tepkiler

Pandemi, İsrail’de siyasi arenada yaşananların yanı sıra toplumsal bir sorunu da yeniden gündeme getirdi. İsrail’de “Harediler” olarak da bilinen ultra-ortodoks Yahudilere askerden muaf tutulma, kendi kontrollerinde dinî eğitim veren kurumlara sahip olma gibi birtakım ayrıcalıklar tanınması, seküler kesim tarafından yoğun bir şekilde eleştiriliyor. Keza seküler milliyetçi bir siyasi görüşe sahip olan Liberman’ın koalisyon hükümeti kurulmasındaki şartlarından biri, bu ayrıcalıkların kaldırılmasıydı. Netanyahu’nun sağ seçmenin oyunu kaybetmemek için bu şartı kabul etmemesiyle yaşanan kriz, seçimin üç defa tekrarlanmasındaki en önemli etkenlerden biri oldu.

Bazı hahamların hükümetin pandemiyle ilgili önlem kararlarına rağmen Haredilere ait okullarda eğitime, sinagoglarda da ibadete devam edilmesi gerektiği yönündeki söylemleri ve Haredi seçmenin desteklediği İsrail Sağlık Bakanı Litzman’ın virüsün dua yoluyla ortadan kalkacağı yönündeki sözleri, dindar Yahudilerin tedbirleri dikkate almamasına sebep oldu. Ultra-ortodoks Yahudiler, yasaklara uyulması için kendilerine müdahale etmek isteyen polise karşı eylem düzenleyerek onlara “Nazi” suçlamasında bulundu. Ancak Sağlık Bakanı’nın da koronavirüse yakalanması ve hastalığın yayılması, Haredilerin önlemlere uymasını sağladı. Ne var ki seküler kesim Haredileri İsrail’de koronavirüsün yayılmasını hızlandırdıkları gerekçesiyle ağır şekilde eleştiriyor.²

Dindar ve seküler kesim arasında hâlihazırda var olan gerilim, pandemi sürecinde daha da tırmanmakta. Bu durum, sayıları hızla artan Haredilerin salgın sonrası dönemde radikalleşmelerine ve iki grup arasındaki kutuplaşmanın derinleşmesine sebep olabilir.

Abluka Altındaki Gazze’de Koronavirüs Endişesi

İlk koronavirüs vakasının mart başında görüldüğü Filistin’deki vaka sayısının 14 Nisan itibarıyla 284, hayatını kaybeden kişi sayısının ise iki olduğu açıklandı. Vakaların 271’inin Batı Şeria’da, 13’ünün de Gazze’de olduğu bildirildi.³ Filistin hükümeti mart başında ilan ettiği olağanüstü hâli bir ay daha uzatarak ülke genelinde bazı tedbirler olsa da Covid-19 hastalarının tedavisi, karantina uygulaması, yeni testlerin yapılması, iş yerlerinin kapatılması ile iyice sıkıntıya düşen ailelere destek olunması gibi konularda ekonomik olarak bir hayli zorlanıyor. Bilhassa 2007 yılından bu yana işgal devleti İsrail tarafından ablukada tutulan Gazze’de zaten zor olan hayat koşulları, salgınla birlikte dayanılmaz boyutlara ulaşmış durumda.

Filistin genelinde %29,8 olan işsizlik oranı, Gazze’de %52’leri buluyor.⁴ Üstelik nüfusunun önemli bir kısmı gençlerden oluşan Filistin’de genç işsizlik oranı %45,9; bu oran Gazze’de %69’a ulaşıyor. Önlemler kapsamında iş yerlerinin kapanması, bölgedeki işsizliği arttırarak yoksulluğu daha da yaygınlaştırabilir.

Gazze’de temel ilaçların %50’sinin, temel tıbbi malzemelerin ise %27’sinin tükenmek üzere olduğu ve abluka sebebiyle ihtiyaçların karşılanamadığı bildiriliyor.⁵ Diğer taraftan günlük ortalama 15 saat elektrik verilen bölgede sürekli yaşanan kesintiler, sağlık tesislerinde, bilhassa yoğun bakım ünitelerinde yatan hastalar için hayati risk oluşturuyor.⁶ İsrail’in sağlık tesislerine ve sağlık çalışanlarına yönelik doğrudan saldırıları da sağlık altyapısını zora sokuyor.

Pandemiye karşı temizliğe her zamankinden daha fazla özen gösterilmesi tavsiye edilse de Gazze’deki su kaynaklarının %96’sının tüketime uygun olmadığı ve altyapı sorunları sebebiyle kullanılan suların çeşitli hastalıklara kaynaklık ettiği bildiriliyor. Nüfusun %68’i güvenli gıdaya ulaşamazken, yetersiz beslenme vücut direncini düşürerek hastalıklara davetiye çıkartıyor.⁷ Hâlihazırda nüfusun %80’inin insani yardıma ihtiyaç duyduğu Gazze’de, Covid-19 bölge insanını daha da savunmaz ve kırılğan hâle getiriyor. Vaka sayısının az olması Gazzeliler açısından olumlu bir durum olsa da virüsün yayılması hâlinde sayılan yetersiz koşullar sebebiyle oldukça olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına kaçınılmaz gözyle bakılıyor.

Sonnotlar

¹ <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/israel/>

² Emily Schrader, “Coronavirus: Israel’s ultra-Orthodox endanger the public”, The Jerusalem Post, 01.04.2020, <https://www.jpost.com/Opinion/Coronavirus-Israels-ultra-Orthodox-endanger-the-public-opinion-623249>

³ <https://www.ochaopt.org/content/covid-19-emergency-situation-report-4>

⁴ <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=PS>

⁵ “Right to Health 2018”, World Health Organization, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WHO_Right_to_health_2018_Web-final.pdf

⁶ “Improvements to Gaza electricity supply”, OCHA Palestine, Haziran 2019, <https://www.ochaopt.org/content/improvements-gaza-electricity-supply>

⁷ “Right to Health 2018”, s. 58.